

non-shrinking cement, porous aggregate. Ознака «призначення» матеріалу відбита в найменуваннях: kiln brick, masonry cement, facing stone, foundation stone, architectural concrete, plasticizer admixture, biding agent. Склад речовини дуже важливий для вибору будівельного матеріалу, тому ознака «склад» відбита у великій кількості найменувань будівельної галузі: gypsum concrete, Portland cement concrete, cinder aggregate, non-ferrous alloy, alumina cement та ін.

Узагальнюючи результати дослідження можна зробити наступні висновки: досліджені терміни, як в англійській так і в українській мовах, утворюються за допомогою всіх типових структурних способів номінації – синтаксичного, морфологічного та семантичного. За поширеністю у корпусі досліджуваних одиниць переважають складені номінації – бінарні та багатокомпонентні, утворені синтаксичним способом. Серед однослівних термінів наявні семантичні деривати, похідні, складені та складноскорочені терміни. Частину однослівного корпусу складають терміни, що за походженням належать до латинської, грецької, німецької та французької мов.

Терміни – афіксальні деривати, які виявляють чітку тенденцію до вираження певних ономазіологічних категорій у широкому колі словотвірних моделей. Активне використання спеціалізованих термінотвірних морфем і моделей пояснюється необхідністю створювати інформативно-мотивовані терміни із передбачуваною семантикою.

Когнітивний підхід в дослідженні процесу формування і функціонування термінів-найменувань будівельних матеріалів (БМ) дозволив також реконструювати етапи когнітивної і практичної діяльності людини, принципи сприйняття і категоризації світу. Назви БМ дозволяють описати мовну картину даної галузі знання і діяльності. Систематизація в термінах когнітивної лінгвістики назв БМ дає можливість встановити, яка саме частина знань про будівельні матеріали відбита в його назві і які саме ознаки покладені в основу номінації в кожному з даних прикладів. Такими важливими ознаками є ознаки зовнішнього вигляду, структури, призначення, властивості.

Використання ономазіологічного методу для аналізу термінології дозволяє: 1) встановити, як співвідносяться поняття, відбиті в семантиці термінологічних одиниць; 2) підвести те або інше найменування під певну категорію; 3) виявити понятійні механізми утворення термінів і характер мотивування нового найменування

Література:

1. Online Etymology Dictionary. © 2001-2014 Douglas Harper. Custom logo design by LogoBee.com. Web page design by Dan McCormack. Programming by Drew Carey Buglione. Sponsored Words
2. Oxford Dictionary oxforddictionaries.com/definition/english/pozzolana [cite] Merriam-Webster: www.merriam-webster.com/dictionary/
3. Webster's Revised Unabridged Dictionary (1913 + 1828). – Режим оступа : <http://machaut.uchicago.edu/websters>
4. Голованова Е. И. Введение в когнитивное терминоведение : Учебное пособие. – Режим доступа : <http://thelibrary.ru/books/>
5. Голованова Е. И. Когнитивное терминоведение : учебное пособие / Е. И. Голованова. – Челябинск : Энциклопедия, 2008. – 180 с.
6. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов / В. П. Даниленко // Исследование по русской терминологии. – М.–Л. : Наука, 1971. – С.7–67.
7. Даниленко В. П. Как создаются термины? / В. П. Даниленко // Русская речь, 1967. – № 2. – С. 57–64.
8. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – М. : КомКнига, 2006.
9. Новодранова В. Ф. Развитие методов когнитивного анализа в исследованиях языков для специальных целей Российский государственный гуманитарный университет материалы круглого стола РГГУ 24 октября 2011. – Режим доступа : e-library. www2.rsu.ru

УДК 811.521

І. Ю. Шепельська,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОРИСТАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЯПОНСЬКОЇ МОВ

Стаття присвячена порівнянню ситуацій, в яких використовуються евфемізми, в якості заміників для слів та виразів з негативним забарвленням. Базою для порівняння є офіційно-діловий стиль української та японської мов.

Окрім порівняння безпосередньо ситуацій, будуть вивчені також і особливості менталітету українського та японського народів для встановлення походження звички замінювати слова та вислови.

Ключові слова: евфемізм, негативне забарвлення слів та висловів, менталітет народу та його мова, культура мовлення, офіційно-діловий стиль.

Статья посвящена сравнению ситуаций, в которых используются эвфемизмы как заменители для слов и выражений с негативным эмоциональным окрасом. Базой для сравнения выбран официально-деловой стиль украинского и японского языков.

Кроме сравнения непосредственно ситуаций, в статье будут также изучены особенности менталитета украинского и японского народов для определения происхождения привычки замены слов и выражений.

Ключевые слова: эвфемизм, негативный окрас слов и выражений, менталитет народа и его язык, культура речи, официально-деловой стиль.

The article is divided to comparison of situations in which words and phrases with negative coloring are replaced with euphemisms. Base for comparison is official-business style of Ukrainian and Japanese languages.

Besides comparison of situations themselves, we will also consider mentality differences between Ukrainians and Japanese in order to find the origin of the custom of replacing words and phrases with euphemisms.

Key words: euphemism, words and phrases negative coloring, nation's mentality and its language, language culture, official-business style.

В умовах того, що Україна, а тим більш Японія кожного дня встановлюють все більше і більше ділових зв'язків з іншими країнами, використання толерантних висловів в усному та письмовому мовленні офіційно-ділового стилю набуло принципової важливості. Узуальним в цих умовах є використання евфемізмів, які забезпечують максимальну рівноправність між членами комунікації, нівелюють походження співрозмовника, його колір шкіри, стать та інші характеристики, концентрація уваги на яких може викликати негативну реакцію. Евфемізмом називають слово чи вираз, яке є заміником

непристойного чи грубого вислову, або вислову з неприємним емоційним забарвленням. Евфемізмами можуть бути як сталі вирази, так і спонтанні заміни того чи іншого слова безпосередньо в процесі мовлення [3, с. 453]. В українській та в японській мовах замінювані слова та вирази відрізняються, адже саме культура країни та менталітет народу встановлює певні негласні норми, щодо того що саме вважається не толерантним та має бути замінено.

Серед вітчизняних дослідників, теми евфемізмів торкався лише В.М.Алпатов процесі проведення дослідження та узагальнення здобутої інформації щодо японських мовних звичок [1, с. 21–37]. Саме через недостатню вивченість, тема евфемізмів є надзвичайно актуальною як для дослідження, так і для процесу здійснення перекладу. Тема також є актуальною і для фахової підготовки майбутніх перекладачів. При умовах достатнього вивчення, стане можливим навчання студентів ситуаціям, в яких певні частини мовлення мають бути замінені. Найважливішою ця тема є, звісно, для здійснення перекладів офіційно-ділового стилю. Переклади зустрічей та офіційно-ділових заходів є тими ситуаціями, в яких за толерантність мовлення відповідає власне перекладач, і його завданням є забезпечення максимально м'якого мовлення, яке буде прийнятним для всіх сторін мовної ситуації.

Дана стаття присвячена порівнянню періодичності використання евфемізмів в українській та японській мовах, а саме в офіційно-діловому мовленні. Також в ній буде проаналізована історія офіційно-ділового мовлення і зроблені висновки, щодо того чи є релевантною існуюча періодичність використання евфемізмів. Висновки будуть засновані також і на особливостях менталітету українського та японського народів.

Окрім суто мовних процесів ми розглянемо психологічний вплив використання евфемізмів на учасників мовного процесу [6]. У зв'язку з цим аспектом, ми роздивимось особливості психологічного стану перекладача в умовах роботи з офіційно-діловим стилем української та японської мов.

Метою написання даної статті є встановлення відповідності у періодичності використання евфемізмів між двома мовами. Предметом для написання статті обрані структурні лінгвістичні одиниці, що підпадають під критерій заміни, тобто: 1) мають неприємне забарвлення; 2) будь-яким чином ображають чи принижують одного з учасників мовної комунікації; 3) мають непристойний зміст. Об'єктом для написання статті ми виділяємо офіційно-діловий стиль української та японської мов, адже саме на їх прикладах буде розглянута зазначена ситуація. Робота виконана на основі аналізу сучасних досліджень науковців в сферах лінгвістики та психології.

В Японії використання евфемізмів історично було обумовлено перш за все менталітетом народу [2, с. 21]. В Європі, в тому числі і на Україні, використання евфемізмів було зосереджено на заміні нецензурних висловів перед поважною верствою населення, керівниками та відкритим соціумом. В колі родини та близьких друзів спілкування було більш розкутим, тобто необхідність у створенні заміників була не настільки великою. Також варто зазначити що евфемізмів, пов'язаних не з нецензурними висловами в українській мові було значно менше.

Існують гіпотези, що такий підхід до мовлення в японській культурі є результатом проживання в закритому, авторитарному суспільстві. Проте окрім відособленості японської нації, вчені виділяють також і тенденцію народу до ідеалізації японської імперії [1, с. 25]. В зв'язку з цим, можна робити висновки щодо того, що роздільність мовлення на стилі ввічливості є нічим іншим, як повагою до себе та свого народу. Отже, навіть при спілкуванні в колі родини та друзів японці апріорі використовували евфемізми для пом'якшення різких висловів та слів з неприємним забарвленням. Наприклад, ми скоріше почуємо від японця фразу «寒いですね。」 (Samui desu ne) (яп. Тут прохолодно) замість прямого прохання «窓を開けてください。」 (Mado o shimete kudasai) (яп. Закрий, будь ласка, вікно). Алпатов запевняє, що з відкриттям кордонів в 1945 році мовні звички не змінилися [1, с. 23].

Варто визнати, що в офіційно-діловому мовленні стилі ввічливості до сих пір тримають свої позиції. Проте, що стосується неофіційного мовлення в колі друзів, можна спостерігати певну аброгацію мовних устоїв. Японська молодь формує власні субкультури із особливими мовними запозиченнями по аналогії з молоддю Європи та Америки. Те ж саме, до речі, можна сказати і про мовні звички української молоді.

В своєму дослідженні 1983 року, японський лінгвіст Накадзё запевняє що з відміною екстериторіальності Японії єдиною офіційною мовою країни стала «сучасна японська літературна мова, якою володіє все населення без виключень» [2, с. 55]. Однак на сьогоднішній день, далеко не кожен японець може правильно користуватися рівнями ввічливості. Але кажучи про евфемізми, варто згадати ще й спілкування в родинному колі. Евфемізми є більш розповсюдженими ніж рівні ввічливості, адже вони є елементом повсякденного мовлення. Дитина чує їх від батьків і звикає замінювати певні негативно забарвлені вирази або слова з нецензурним змістом словами, з більш нейтральним забарвленням, які можна використовувати на публіці.

З плином часу, Японія стала не тільки стабільною країною з надзвичайно розвинутою культурою, але й поважним бізнес партнером для багатьох країн. Саме через синтез цінностей народу та велику відповідальність перед своїми клієнтами, в офіційно-діловому мовленні також почали з'являтися евфемізми для пом'якшення стресових ситуацій. Наприклад замість того, щоб відмовити клієнту і втратити через це «обличчя», існує вислів «しかねます。」 (Shikanemasu) (яп. Це буде нелегко зробити). Інколи для заміни слова «無理」 (Muri) (яп. Неможливо), використовується також і більш м'який «難しい」 (Mudzukashii) (яп. Складно), що дає людині, в адрес якої це слово сказано, впевненість в тому, що мовець готовий прикласти будь-яких зусиль, проте все одно впевнений, що результат буде негативним. Також варто наголосити на японських звичках пом'якшення відповідальності. Кажучи про «втрату обличчя», можна помітити звичку японців спрощувати категоричні вислови, наприклад: «必ず」 (Kanaradzu) (яп. Обов'язково) має відтінок відповідальності, яка лягає на плечі мовця. Для уникнення таких категоричних висловів, використовується більш нейтральне «なるべく」 (Narubeku) (яп. Зробимо все можливе).

Стосовно бажання японців пом'якшити офіційно-ділову мову, можна навести ще один приклад. Коли поважна особа, або людина вище званням звертається до людини з нижчим званням, допустимо казати «頑張ってください」 (Ganbatte kudasai) (яп. Прикладіть всі зусилля). Проте коли особа нижче званням звертається до людини з вищої посади, такий вислів не допускається. В такому випадку використовується фраза «疲れがでませんように」 (Tsukare ga demasen you ni) (яп. Не перевтомлюйтесь). Вислів допомагає уникнути ситуації, коли здається що людина з нижчим званням наказує керівникам.

Але певні евфемізми в японській та українській мовах є спільними. Наприклад, при відмові на співбесіді або на попередніх зустрічах перед вкладанням контракту, в українській мові прийнято казати «Ми обміркуємо Вашу пропозицію», або «Ми Вам зателефонуємо». Японський відповідник – «検討します」 (Kentoushimasu) (яп. Ми обміркуємо).

Ще одним спільним аспектом використання евфемізмів в українській та японській мовах є надання престижності назвам деяких професій [4, с. 2]. Зміну забарвлення слів та виразів розглядає в своєму дослідженні Чжан Чань. Він наводить приклад заміни назви професії «продавець» більш престижним «менеджер з продажу». Варто визнати використання

даного методу заміни як в українській так і в японській мовах. Також це явище можна спостерігати і в англійській мові, наприклад вже кулька десятиріч: «seller» замінюється на «sales manager». Оскільки Чань базує свої дослідження на китайській мові, можна дійти висновку, що даний аспект використання евфемізму в офіційно-діловому мовленні – явище всесвітнього масштабу.

Для перекладацької практики використання евфемізмів є одним із проблемних розділів. Коли мова йде про перекладення між двома мовами, людині властиво висловлювати емоційні думки своєю рідною мовою, в той час, коли офіційно-ділові розмови легші для перекладу. Вони не потребують використання такої кількості народних висловів, для яких немає відповідників – стверджує лінгвіст Джофрі Бауерс [5]. Отже, постає питання чи варто вивчати розмовний стиль мови при фаховій підготовці перекладачів. Звісно варто, адже при здійсненні перекладу, перекладач використовує механічно завчені фрази, поєднуючи їх зі своїм знанням про менталітет народу, на, чи з мови якого він перекладає. Тому загальні знання про світосприйняття народу, мова якого вивчається допомагають знаходити відповідники для перекладу навіть коли мова йде про офіційно-діловий стиль [5].

Але в цьому питанні важливим є також і набуття практичних знань щодо існуючих у мові евфемізмів, адже при перекладі мова має звучати природно. «Ворф був неправий коли стверджував, що мова людини відображає її світосприйняття загалом. Але він був правий щодо трошки іншого – мова людини відображає те, як вона МАЄ сприймати реальність, коли говорить про неї.» – стверджує американський лінгвіст Пінкер [7, с. 337]. З цього можна зробити висновок, що заміна розмовного стилю офіційно-діловим – результат напруженої розумової діяльності. Такою є й пошук правильного евфемізму. При створенні евфемізмів задіяний цілий пласт загальних знань народу та їх світосприйняття, тому для перекладача є два шляхи в цьому напрямі: безпосереднє заучування евфемістичних висловів, або тотальне розуміння менталітету іншого народу, тобто, перевиховання себе та фактична зміна своєї підсвідомості. Саме через це, не буде перебільшенням стверджувати, що переклад офіційно-ділового стилю мовлення є не тільки великим напруженням для мозку, проте й значним психологічним навантаженням.

Психологічний стан людини під час використання розмовного та офіційно-ділового стилів мовлення вивчали вчені Гавінковська та Парадовські [6]. Вони визначили, що при використанні розмовного стилю мовлення, показники емоційного збудження людини є вищими ніж під час офіційно-ділової розмови. Проте під час офіційно-ділової розмови емоційні показники людини нейтральні, однак показники психологічного навантаження високі [6].

Варто уявити психологічний стан перекладача, який здійснює переклад офіційно-ділового стилю, намагаючись притримуватись мовних норм та одночасно шукає правильний евфемізм для заміни вислову з негативним забарвленням. Це є важливим питанням в перекладацькій практиці, адже перекладачі нерідко стикаються з проблемою різності культур – коли те, що є нормою для однієї сторони може бути прийнято як образа для іншої.

Висновком з вище наведених досліджень є те, що офіційно-ділове мовлення ставить перекладача в певні рамки, в яких він має бути максимально сконцентрований та аналітично налаштований на мовну ситуацію. Коли мова йде про японську мову, перекладач стикається не тільки з проблемою офіційно-ділового мовлення, але й з рівнями ввічливості. Чим вищим є рівень ввічливості, тим вужчі рамки у перекладача для пошуку правильного відповідника до фрази з негативним емоційним забарвленням, або вислову, який для слухачів іншої культури буде неприйнятним.

Офіційно-діловий стиль української мови виділяє значно меншу кількість структурних елементів. Ними є: тон, лексика та будова речення. В питанні офіційно ділового мовлення українську мову робить легкою відсутність в ній рівнів ввічливості. Власне, за рахунок того, що Україна ніколи не була закритою країною, і навпаки, завжди мала велику кількість контактів з іншими країнами, ввічливе мовлення між усіма верствами населення в ній не є настільки розвиненим.

Проаналізувавши всю наведену вище інформацію, можна дійти наступних висновків: 1) структурні елементи офіційно-ділового стилю мовлення в українській та японській мовах не є однаковими. Вони різняться не тільки за кількістю, але й за якістю, адже формувалися при різних умовах; 2) ступінь психологічного навантаження під час використання офіційно-ділового стилю мовлення в японській та українській мовах різний. Японська мова складніша за рахунок того, що норми толерантності та рівні ввічливості значно вищі та є більш специфічними, ніж норми в українській мові; 3) використання евфемізмів більш розвинуте в японській мові, що обумовлено переважно історичними аспектами розвитку країни; 4) у використанні евфемізмів між українською та японською мовами є також і спільні риси, адже в обох мовах під заміну підпадають однакові категорії слів та виразів.

На завершення, варто також виділити і перспективи використання проведеного дослідження. По-перше, важливо врахувати особливості використання евфемізмів в японській мові під час підготовки перекладачів, адже як психологічне так і розумове навантаження є значно вищим, порівняно із українською та європейськими мовами. По-друге, як було згадано вище, тема використання евфемізмів в японській мові ще недостатньо розвинена в українських дослідженнях, отже перспективою подальшого вивчення теми є складання спеціалізованих словників та посібників для перекладачів. І наостанок треба зазначити, що дослідження тем, пов'язаних з менталітетом іншої країни час від часу мають повторюватись та підтверджуватись, адже в сучасному світі, коли майже жодна країна не може підтримувати авторитарність в будь-якому сенсі цього слова, менталітет народів має тенденцію до змін. То ж лінгвістичні дослідження мають бути максимально достовірними та своєчасними, адже переоцінити важливість мовної комунікації неможливо.

Література:

1. Алпатов В. М. Япония: язык и общество / В. М. Алпатов. – Москва: «Муравей», 2003. – (5-8463-0093-6).
2. Накадзё Осаму, Накада Тосио, Кигава Юкио. Ба-мэн-хэн-ка-ни томонау го-но торикаэ (Замена слов, сопровождающая изменение ситуации) / Дзимбун-гакухо: (Научные доклады по гуманитарным наукам). № 160. Токио, 1983.
3. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. – Інститут мовознавства: Наукова думка, 1970. – 453 с. – (Т. 2).
4. Чжан Ч. Евфемизмы в наименованиях профессий в русском и китайском языках [Електронний ресурс] / Чань Чжан // Електронний науково-образовательный журнал ВГПУ «Грани познания» – Режим доступу до ресурсу: http://grani.vspu.ru/files/publics/246_st.pdf.
5. Bowers J. S. Swearing, Euphemisms, and Linguistic Relativity. [Електронний ресурс] / J. S. Bowers, C. W. Pleydell-Pearce // PLOS ONE Journal – Режим доступу до ресурсу: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0022341>.
6. Gawinkowska M. Second Language as an Exemptor from Sociocultural Norms. Emotion-Related Language Choice Revisited [Електронний ресурс] / M. Gawinkowska, M. Paradowski, M. Bilewicz // PLOS ONE Journal – Режим доступу до ресурсу: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0081225>.
7. Hunt E. The Whorfian hypothesis: A cognitive psychology perspective / E. Hunt, F. Agnoli. – Psychol Rev 98: 377–389, 1991.